

Tryater op zoek naar het Friese geluk

Waar wordt een mens gelukkig van? Geld is het in elk geval niet, bleek uit een onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek, in 2018. Friezen hebben gemiddeld het laagste inkomen, maar zijn wel het gelukkigst. Tryater wil met het vierjarig project *It gelok fan Fryslân* uitzoeken waar het geluk dan wel in zit. **👤 Sippie Miedema** **👤 Marchje Andringa**

Het eerste resultaat van de artistieke zoektocht is te beluisteren en te beleven in een theatrale wandeltocht door de dorpen Marsum, Koarnjum Jorwert, Feanwâlden, Wommels, Kollum, Eastermar, Wyckel, Reduzum en Wijnaldum. De wandeling is verrassend, belooft Tatiana Pratley, sinds augustus artistiek directeur van het gezelschap. Niet zomaar een kuieretje, maar een belevenis. Eén die je geluk laat beleven én het dorp op een andere manier laat ervaren.

Bezoekers die een kaartje kopen, krijgen toegang tot een app die ze op een eigen telefoon kunnen downloaden en horen dan al wandelend (oortjes of koptelefoon niet vergeten) het geluksgedicht van Sytse Jansma, ingesproken door Nynke Heeg. Een gps-systeem zorgt ervoor dat de strofen beginnen op specifieke punten op de route. Jansma maakte het gedicht op basis van de input van de dorpen zelf. In de tien dorpen stond een tijdlang een brievenbus, waarin bewoners een briefkaart konden doen met het antwoord op de vraag waar zij gelukkig van worden.

Hele postzakken kregen de theatermakers terug. „It like hjir wol *Boer zoekt vrouw*”, grapt Aukje Schaafsma, die het project met artistiek directeur Pratley en Karel Hermans heeft vormgegeven. Hoeveel kaarten het er precies zijn, hebben ze niet geteld. „Moatte wy noch in kear dwaan.” De poststukken liggen namelijk nog bij dichter Sytse Jansma die de inhoud heeft gebruikt als inspiratie voor zijn gedicht (‘het langste geluksgedicht ooit’, beweert het gezelschap), dat de leidraad is tijdens de wandeltocht.

It wie krekt as ynienen helder waard wêr't it yn it libben echt om draaid

Het is een prachtig gedicht, dat collega Jansma - hij werkt op de afdeling educatie - heeft gemaakt, vindt Pratley. „Doe't wy oan it brainstoarmjen wiene, hie hy der al daliks goeie ideeën by. Dat tochten fuort: do moast it ek mar dwaan. Het gedicht beschrijft het kleine, concrete, maar ook een abstract niveau van geluk en laat bezoekers nadenken over wat dat voor hen betekent. Ook is er een deel van het gedicht speciaal gereserveerd voor het dorp waar Tryater op dat moment op bezoek is.

Het waren niet de grote dromen, verre reizen of dure dingen waar de dorpelingen hun geluk uithaalden, bleek uit de briefkaarten. Maar het alledaagse. De kleinkinderen, de tuin, vers brood van de bakker. Alle clichés kwamen terug. „Dat komt fansels omdat dat ek wier is. It binne net foar neat klisjees”, meent Schaafsma. „En gjin ien dy't sei dat se fan jild gelokkich waard.” Zelfs niet in Eastermar. Het dorp waar een paar jaar geleden de grote prijs van de PostcodeLoterij viel. „Wy ha dêr hiel moaie auto's sjoen by minsken foar de doar. Mar dat wie net dêr't de minsken lokkich fan waarden.”

It gelok fan Fryslân is een project

dat Pratley eigenlijk pas vanaf volgend jaar op de planning had. Voor dit najaar stond de voorstelling *Vader en Zoon* van Joop en Mads Wittermans op de agenda. Maar door de coronacrisis besloot ze het geluksproject naar voren te halen. „Mei *Vader en Zoon* soene wy troch de provinsje. Mar dat like my net ferstânnich mei dy lytse sealtsjes yn doarpshûzen”, aldus Pratley. „Akteur Joop Wittermans sels is ek wat âlder en wy wolle gjin risiko's nimme.”

De bakens moesten, kortom, worden verzet. „Ik woe wat meitsje dêr't no ferlet fan is”, zegt Pratley. Dat kon met *It gelok fan Fryslân*. Het zijn onzekere tijden, met zorgen over gezondheid en financiën. Maar als ze met iemand sprak over deze situatie, merkte ze dat iedereen wel ergens lichtpuntjes uit haalde. Voor Aukje Schaafsma was het haar balkon bij haar appartement in Amsterdam. „Dêr haw ik hiel bot fan geniete.” Tatiana Pratley maakte hele fiets- en wandeltochten met haar zoontje en zag in haar tuin in Marsum bloemen die ze nooit eerder had opgemerkt. Anderen ontdekten hoe mooi de omgeving is waarin ze zijn opgegroeid. Pratley: „Krekt as ynienen helder waard wêr't it yn it libben echt om draaid.”

Tryater kon snel schakelen, omdat het gezelschap gewend is op locatie te werken. Andere gezelschappen van vergelijkbare grootte hebben daar meer moeite mee, merkt Pratley. „Die zijn gericht op voorstellingen voor schouwburgen. Daar is de organisatie echt op ingericht. Wij zijn in dat opzicht flexibeler.”

Nog een voordeel; *It gelok fan Fryslân* kon coronaproof worden gemaakt. Bezoekers leggen de wandeltocht alleen af. Per tijdslot wor-

den tien kaartjes verkocht. De deelnemers starten een aantal minuten na elkaar.

Per dorp is één regisseur aangesteld die een wandeltocht uitzet 2,5 tot 3 kilometer door het dorp. Tryater koos daarbij voor de dorpen waarmee de betreffende regisseur binding heeft. „Doe't we dit betochten sieten we noch yn de lockdown en hiene gjin idee hoe't it komme soe. Mar ek mei in nije lockdown koene de tariesings sa trochgean. Omdat der al kontakten wiene mei it doarp hoegden der gjin yngewikkelde konstruksjes betocht te wurden om frijwilligers te finen”, legt Pratley uit. En nog een voordeel. „Op dizze wize ha ik tsien minsken oan it wurk hâlde kinnen. Dat is ek wichtich.”

Op de route passeren mensen een aantal landschapsobjecten van kunstenaar Eva Koopmans die het perspectief van de bezoekers even verandert. In een kunstwerk met metershoge spiegels zien de bezoekers zichzelf én het landschap, om maar een voorbeeld te noemen.

De wandeling zelf is er één die de deelnemers waarschijnlijk niet zo snel zelf zullen maken door het dorp. De wandelaars gaan door achtertuinen, steegjes en soms ook door kerken en gebouwen. Met behulp van vrijwilligers zijn interessante routes gemaakt. Aan medewerking had Tryater geen gebrek. „Minsken binne hiel grutsk op harren doarp hawwe wy murken. In Reduzum geane minsken de brântrap op en rinne se lâns de prizenkast fan de doarpsferienigingen”, verklaart Pratley. In Marsum lopen bezoekers door de boomgaard van het Poptaslot. „Gewoanwei meist dêr hielendal net komme.” In Jorwert gaat de route dwars door een boerderij en een aantal achtertui-

‘It gefoel datst it mei
oaren belibbe hast,
heart by teater’

Tryater markeert de route door de boomgaard van het Poptaslot in Marsum. Morgen is daar de eerste audiowandeltocht. Op de voorgrond artistiek-directeur Tatiana Pratley. Zij bedacht het project met onder anderen Aukje Schaafsma (tweede van rechts).
Foto: Marchje Andringa

nen in maar wat te noemen..

Verdwalen kan niet. Wie het gele touw door de dorpen volgt, loopt vanzelf het goede pad. Schaafsma pakt haar telefoon er even bij en scrollt naar de juiste foto. „Sjoch, yn de opslach hawwe wy in hiele palet mei giel tou te stean. Wy ha it spe-sjaal út Portugal komme litten.” Het touw moest namelijk geel zijn. „Dat is de kleur van gelok en it tou wie allinnich dêr te krijen.”

Als de hele route is afgelegd, eindigen de bezoekers in een cirkel waar ze - op gepaste afstand uiteraard - met anderen een kopje klaverthee en een klaverkoekje (ook een symbool voor gelok) krijgen aangeboden. „Dêr kinne de kuiersders ek mei inoar prate oer hoe't se de tocht ervaren hawwe.” Tryater wil een moment faciliteren om ervaringen uit te wisselen. „It gefoel datst it mei oaren belibbe hast, heart by teater”, vindt Pratley.

De wandeltocht door de *sound-scape* is het eerste project in de zoektocht van Tryater naar gelok. Hoe de zoektocht verder vorm zal krijgen, weet ook Pratley nog niet. „Faaks komt der aanst wol in mear tradisjonele foarstelling. Dat kin noch alle kanten op.” Het gezelschap is ook in gesprek met het Fries Sociaal Planbureau dat ook onderzoek wil doen naar de Friese paradox voor gelok. Schaafsma: „Hja dogge dat fansels op wittenskiplike wize. Mar se fine it hiel nijsgjirrich hoe't wy op artistieke wize ek ûndersyk dogge nei gelok.”

Paradox

.....
Minder geld hebben en toch gelukkiger zijn? Friezen scoren minder op zaken als sociaal-economische status, maar hoger op gelok. Het Fries Sociaal Planbureau heeft zeven mogelijke verklaringen gevonden. Zo is er meer groen in de provincie, is er een sterk mienskiipsgevoel. Binnen de provincie zijn er relatief weinig inkomensverschillen en verwachten ze minder van de overheid (autonom). Het gevoel van veiligheid speelt ook een rol.

📍 Gelok fan Fryslân troch Tryater. De eerste kuiertocht is morgen in Marsum. Overige data op www.tryater.nl. Mogelijk komt er nog een extra kuiertocht door Leeuwarden tijdens Explore the North in november